

Paweł Wyrzykowski¹

Zakład Badań Rynkowych,

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy

Instytut Badawczy, Warszawa

Dochody gospodarstw domowych emerytów w krajach UE

Incomes of households with retired members in the EU

Synopsis. W latach 2005-2012, w UE, sytuacja gospodarstw domowych osób w wieku 65 lat i więcej w UE uległa poprawie. Mediana ekwiwalentnych dochodów w tych gospodarstwach była o 26,7% wyższa niż w 2005 r., jednak pozostała niższa niż mediana dochodów osób w wieku poniżej 65 lat (o 9%). Zmniejszyło się zagrożenie ubóstwem społecznym osób starszych (wskaźnik obniżył się o 4,4 pkt. proc.). Proces starzenia się społeczeństwa europejskiego wpłynie na pogorszenie sytuacji dochodowej osób starszych. W latach 2013-2060, we wszystkich państwach UE wzrośnie wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (średnio w UE o 22,7 pkt. proc. i w 2060 r. na jedną osobę w wieku 65+ będą przypadać 2 osoby w wieku 15-64 lat). W wyniku zwiększenia się liczby osób w wieku emerytalnym nastąpi wzrost udziału wypłacanych emerytur w PKB - o 2,3 pkt. proc., ale wskaźnik średniej emerytury wypłacanej w systemie publicznym w stosunku do średniej płacy w całej gospodarce zmniejszy się o 19%. W Polsce procesy starzenia się społeczeństwa będą głębsze niż w UE. W 2060 r. staniemy się jednym z najstarszych społeczeństw UE. Pogorszy się sytuacja dochodowa polskich emerytów - wskaźnik średniej emerytury do średniej płacy w całej gospodarce zmniejszy się z 47% w 2010 r. do 22% w 2060 r.

Słowa kluczowe: dochody gospodarstw domowych, emeryci, osoby starsze, starzenie się, demografia

Abstract. Over the period of 2005-2012 the situation of households with members aged 65 years and over in the EU has improved. The median of equivalent incomes of these households has been 26.7% higher than in 2005, but it still has been lower than the median of incomes of people below 65 (9%). Risk of poverty of elderly people has decreased (4.4% index reduction). The process of the aging of the European society will affect a deterioration of situation of older people. In 2013-2060 in the every European Union country the demographic burden will increase (in average for the EU by 22.7 percentage points and by 2060, there will be only two adults in working age for every one person over the age of 65). As a result of the increase in the number of people in retirement age there will be an increase in the share of pensions in GDP by 2.3 percentage points but the ratio of the average pension paid in the public system in relation to the average wage in the whole economy will be reduced by 19%. The aging of the population in Poland will be deeper than in the EU. In 2060, Poland will be one of the oldest societies of the EU. This will affect the deterioration of the financial situation of Polish pensioners – the ratio of average pension to average earnings in the economy will decrease from 47% in 2010 to 22% in 2060.

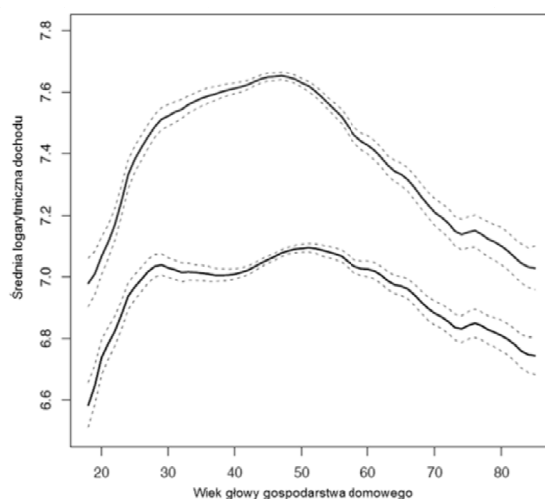
Key words: household income, retirement, older people, aging, demographic

Wprowadzenie

W teorii ekonomiki konsumpcji dochód traktowany jest jako jedna z najważniejszych determinant warunkujących poziom zaspokajania potrzeb gospodarstwa domowego oraz poszczególnych jego członków. Jest on głównym miernikiem poziomu zamożności.

¹ Mgr, e-mail: pawel.wyrzykowski@ierigz.waw.pl

Decyduje o poziomie wydatków na bieżącą konsumpcję, oszczędności i ewentualne inwestycje [Zalega 2012, Dąbrowska 2013]. Dochody ludności zmieniają się wraz z fazą cyklu życia jednostki. Jak wskazują badania, przeciętny dochód rośnie od najniższego poziomu w najmłodszych grupach wiekowych do najwyższego poziomu w wieku średnim (45-55 lat), po czym następuje jego spadek do poziomu porównywalnego z najmłodszymi grupami (rys.1) [Fisher 1951, Falkingham and Hills 1995, Rigg and Sefton 2004, Kolasa 2012].

Dolna linia - pierwiastek kwadratowy skali ekwiwalentności, górna linia – dochód na poziomie gospodarstwa;
Linie przerywane - 95% przedział ufności; szacunki na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych 2000-2010.

Rys. 1. Średni dochód w gospodarstwach domowych w cyklu życia (wg wieku głowy gospodarstwa domowego)

Fig. 1. Average household income over the life cycle (by the age of household head)

Źródło: [Kolasa 2012].

Prognozy demograficzne wskazują na wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym w społeczeństwach europejskich, w tym także w Polsce. Obecnie najstarszymi społeczeństwami w Unii Europejskiej są Niemcy (20,6% udział osób w wieku 65+), Włosi (20,2%), Grecy (18,9%), Szwedzi (18,1%) i Austriacy (18,1%). Natomiast w 2060 r. Polska będzie jednym z najstarszych społeczeństw europejskich.

Istotny udział osób w wieku 65 lat i więcej w populacji Polski i Unii Europejskiej oraz spodziewany, znaczący jego wzrost w nadchodzących latach uzasadnia celowość podjęcia problematyki kształtowania się dochodów tej grupy ludności, której zdecydowaną większość stanowią emeryci. Dodatkową przesłanką jest niewielka ilość polskich publikacji poświęconych temu zagadnieniu.

Celem prezentowanego opracowania jest przedstawienie zmian dochodów emerytów w krajach Unii Europejskiej w latach 2005-2012, ocena sytuacji polskich emerytów na tle UE oraz próba nakreślenia przewidywanych kierunków zmian w tym zakresie. W opracowaniu wykorzystano dane i prognozy pochodzące z bazy Eurostatu i OECD.

Metodologia

Według metodologii stosowanej przez Eurostat w badaniach dochodów i warunków życia ludności, prywatne gospodarstwo domowe definiuje się jako osobę żyjącą samotnie lub grupę osób, które mieszkają razem w tym samym miejscu zamieszkania i wspólnie utrzymują się².

Całkowity dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego obliczany jest przez zsumowanie dochodów otrzymywanych przez poszczególnych członków gospodarstwa domowego i dochodów otrzymywanych na poziomie gospodarstwa domowego.

Do dochodów rozporządzalnych gospodarstw domowych zalicza się:

- dochody z pracy (płace pracowników i zysk z samozatrudnienia),
- dochody z prywatnych inwestycji i z nieruchomości,
- transfery między gospodarstwami domowymi,
- oraz wszystkie transfery socjalne otrzymane w gotówce, w tym emerytury.

W celu porównania sytuacji dochodowej gospodarstw domowych różniących się wielkością i strukturą demograficzną stosuje się pojęcie dochodów ekwiwalentnych. Oblicza się je dzieląc całkowity dochód rozporządzalny gospodarstwa domowego przez współczynnik ekwiwalentności. Eurostat stosuje współczynnik ekwiwalentności obliczony według zmodyfikowanej skali OECD, wg której dla pierwszej osoby w wieku 14 lat lub więcej przypisuje się wagę 1,0, dla kolejnych w tym wieku 0,5, a dla osób w wieku 0-13 stosuje się wskaźnik 0,3 [Dochody... 2012].

W prezentowanym opracowaniu za moment przejścia na emeryturę przyjęto 65 rok życia. Osoby starsze, o których mowa w artykule definiowane są także jako osoby w wieku 65 lat i więcej³.

W celu porównania sytuacji dochodowej osób starszych w krajach UE oraz określenia jej zmian w przyszłości wykorzystano następujące wskaźniki⁴:

- (1) Wskaźnik mediany dochodów osób starszych = $\frac{\text{Mediana ekwiwalentnych dochodów osób w wieku 65 lat i więcej}}{\text{Mediana ekwiwalentnych dochodów osób w wieku 0-64 lat}}$
- (2) Wskaźnik zagrożenia ubóstwem osób powyżej 65 roku życia = $\frac{\text{Liczba osób, których tzw. wyrównany dochód rozporządzalny (po transferach socjalnych) znajduje się poniżej linii ubóstwa, czyli poniżej 60 proc. krajowej mediany wyrównanych dochodów rozporządzalnych,}}{\text{Liczba wszystkich osób w danej grupie wiekowej}}$
- (3) Wskaźnik wydatków emerytalnych = $\frac{\text{Wartość emerytur brutto wypłacanych w publicznym systemie}}{\text{Wartość PKB}}$
- (4) Wskaźnik obciążenia demograficznego = $\frac{\text{Przewidywana liczba osób w wieku 65 lat i więcej}}{\text{Przewidywana liczba osób w wieku 15-64 lata}}$

² http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/EN/ilc_esms.htm

³ Umożliwi to badanie populacji emerytów w zdecydowanej większości krajów UE.

⁴ Wskaźniki stosowane przez Eurostat i OECD. Opis wskaźników w : *Income from work after retirement in the EU, The 2012 Ageing Report, Pension Adequacy in the European Union.*

Dochody emerytów w krajach UE w latach 2005-2012

Według danych Eurostatu w 2012 r. mediana ekwiwalentnych dochodów w gospodarstwach domowych osób powyżej 65 roku życia w UE 27 wyniosła 13 832 EUR i była o 26,7% wyższa niż w 2005 r. W tym okresie mediana ekwiwalentnych dochodów gospodarstw domowych w wieku 18-64 lat zwiększyła się o 19,3%. Oznacza to poprawę sytuacji dochodowej osób w wieku produkcyjnym względem osób w wieku produkcyjnym.

Tabela 1. Dochody osób w wieku 65 lat i więcej

Table 1. Incomes of people aged 65 years and over

Kraj	Średni dochód osób powyżej 65 roku życia w PPS			Wskaźnik mediany dochodów osób starszych			
	2005	2008	2012	2012/2005	2005	2008	2012
Unii Europejskiej (27)	10 920	12 517	13 832	126,7	0,86	0,85	0,91
Strefa euro (18)	12 491	14 263	15 707	125,7	0,86	0,86	0,92
Belgia	11 587	12 733	13 972	120,6	0,73	0,74	0,74
Bułgaria	.	3 186	4 394	.	0,84	0,66	0,74
Czechy	6 396	7 730	8 615	134,7	0,83	0,79	0,84
Dania	9 843	11 318	13 215	134,3	0,70	0,70	0,75
Niemcy	14 791	16 074	17 141	115,9	0,94	0,87	0,88
Estonia	3 641	4 930	6 005	164,9	0,73	0,62	0,72
Irlandia	9 518	12 601	13 288*	139,6	0,66	0,74	.
Grecja	8 524	10 355	9 469	111,1	0,79	0,86	1,01
Hiszpania	9 047	10 927	11 303	124,9	0,77	0,79	0,93
Francja	12 713	16 363	18 075	142,2	0,90	0,95	1,00
Chorwacja	.	.	5 839	.	0,74	0,75	0,86
Włochy	11 738	13 461	14 665	124,9	0,85	0,88	0,95
Cypr	8 448	10 936	13 290	157,3	0,57	0,59	0,7
Łotwa	3 048	3 995	4 951	162,4	0,75	0,53	0,8
Litwa	3 190	5 151	5 503	172,5	0,81	0,71	0,78
Luksemburg	26 426	26 174	28 221	106,8	0,96	0,97	1,1
Węgry	5 364	6 402	7 097	132,3	1,01	1,00	0,97
Malta	8 924	9 867	11 530	129,2	0,75	0,73	0,8
Holandia	13 798	15 849	17 031	123,4	0,88	0,84	0,9
Austria	16 415	17 073	19 160	116,7	0,95	0,92	0,93
Polska	4 958	6 390	8 052	162,4	1,09	0,97	0,95
Portugalia	6 232	7 786	8 584	137,7	0,77	0,83	0,92
Rumunia	.	2 555	3 519	.	.	0,85	1,01
Słowenia	9 107	10 724	11 510	126,4	0,86	0,84	0,87
Słowacja	3 368	5 464	7 910	234,9	0,85	0,79	0,81
Finlandia	10 526	12 001	14 449	137,3	0,74	0,72	0,78
Szwecja	11 785	13 971	15 058	127,8	0,81	0,78	0,78
Wielka Brytania	12 257	13 547	13 848	113,0	0,74	0,74	0,89

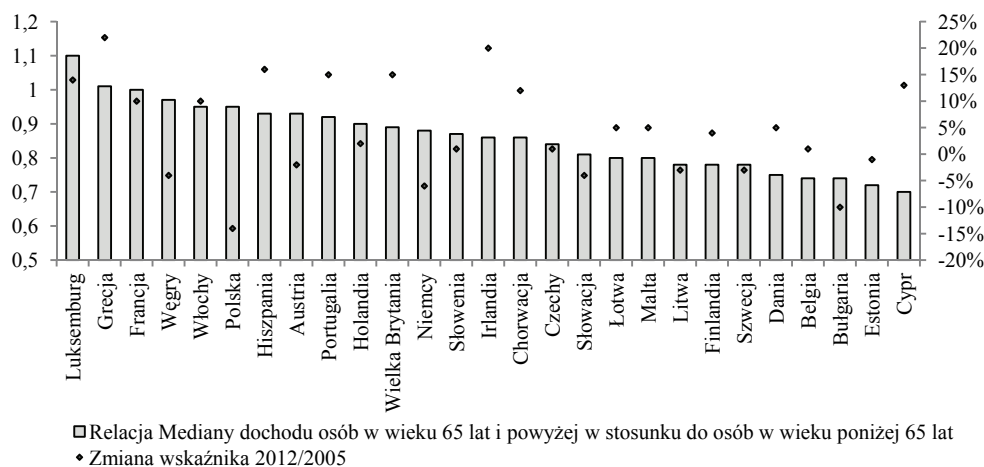
* 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie o dochodach i warunkach życia ludności pochodzących z bazy Eurostatu, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

W latach 2005-2012 siła nabywcza dochodów osób starszych mierzona standardem siły nabywczej PPS, który umożliwia porównanie krajów (niwelując różnice w poziomach

cen i uwzględniając zmiany kursów walutowych), zwiększyła się najbardziej w krajach przyjętych do Wspólnoty w 2004 roku, w tym na Słowacji o 134,9%, Litwie o 72,5% i w Estonii o 64,9% oraz na Łotwie i w Polsce po 62,4%.

Na Słowacji i w Polsce wzrost dochodów osób w wieku produkcyjnym był bardziej dynamiczny niż osób w wieku poprodukcyjnym (odpowiednio o 14,3 i 34,4 pkt. proc.). W związku z tym sytuacja dochodowa emerytów w relacji do osób pracujących w tych krajach uległa pogorszeniu. Spośród krajów „starej piętnastki” podobne tendencje wystąpiły w Szwecji, Niemczech i Austrii. W 18 na 24 możliwych do porównania krajach wzrost mediany dochodów emerytów był wyższy niż osób w wieku produkcyjnym, przy czym największe różnice odnotowano na Cyprze, w Irlandii, Grecji, Hiszpanii i Portugalii, czyli w krajach najbardziej dotkniętych kryzysem finansowym. Z tego można wnioskować, że dochody gospodarstw domowych emerytów były w większym stopniu odporne na negatywne wahania koniunktury. Trzeba jednak pamiętać, że na poprawę wskaźnika mediany dochodów mógł mieć wpływ także niski przyrost dochodów osób w wieku produkcyjnym.

Rys. 2. Relacje w dochodach osób w wieku 65 lat i więcej w porównaniu do osób w wieku produkcyjnym

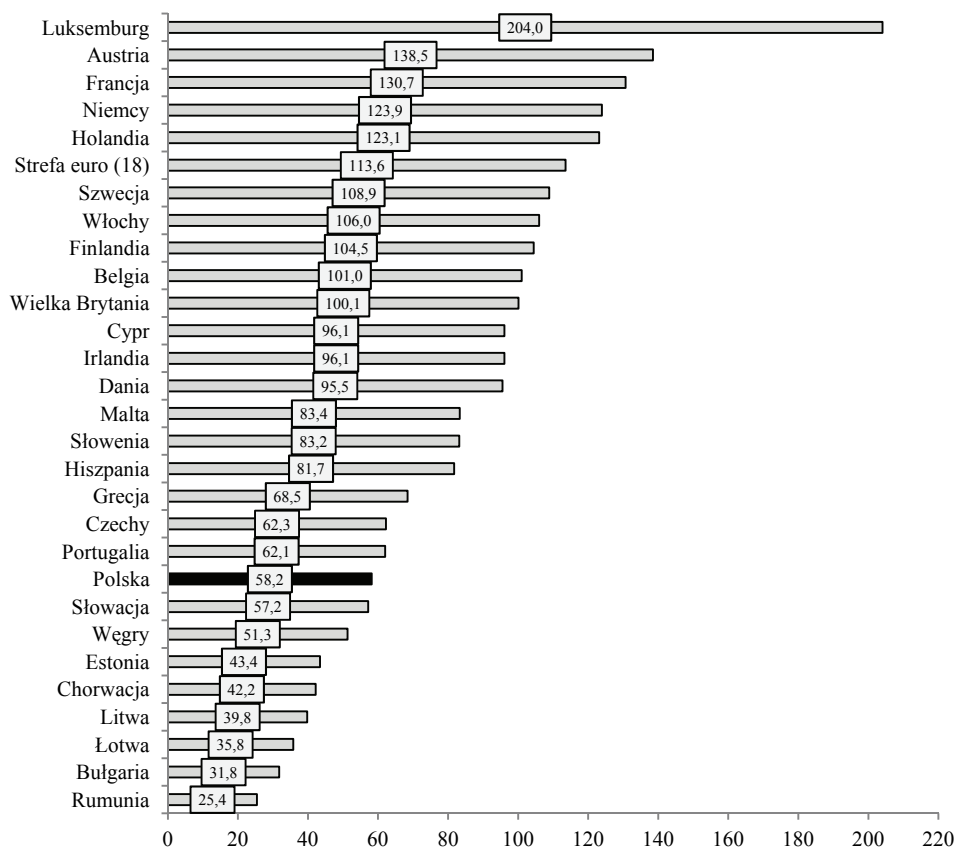
Fig. 2. Income ratio between people aged 65 years and over compared to people working aged

Źródło: Opracowanie własne na podstawie o dochodach i warunkach życia ludności pochodzących z bazy Eurostatu, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

W 2012 r. najwyższe dochody osób w wieku 65 lat i więcej (wg PPS) – ponad dwukrotnie wyższe od przeciętnych dochodów w UE-27 – posiadali mieszkańcy Luksemburga. Dochody mieszkańców Austrii wyniosły 138,5%, a Francji 130,7% mediany UE. Według tej klasyfikacji Polska znalazła się na 20 miejscu w UE-27, z dochodami osób powyżej 65 roku życia na poziomie 56,7% UE-27. Najniższe dochody osiągnęli mieszkańcy Bułgarii (31,1%), Łotwy (35,2%) oraz Litwy (38,5 %).

W 2012 r. wskaźnik mediany dochodów osób starszych (I) w UE-27 wyniósł 91%. Oznacza to, że mediana dochodów osób w wieku 65 lat i więcej była o 9% niższa, niż mediana dochodów osób poniżej 65 roku życia. Największą wartość tego wskaźnika zaobserwowano w Luksemburgu, Grecji i Francji, gdzie mediana dochodów osób w wieku 65 lat i więcej była wyższa od mediany dochodów osób poniżej 65 roku.

W Polsce relacja ta wyniosła 95% (6 miejsce na 26 krajów). Najmniej korzystną dla emerytów relację ich dochodów do dochodów pozostałych osób odnotowano na Cyprze (70%), w Estonii (72%) i Bułgarii (74%).

Rys. 3. Mediana ekwiwalentnych dochodów osób w wieku 65 i więcej lat (w PPS/mieszkańca, UE-27=100)

Fig. 3. The median of equivalent incomes of people aged 65 and over (in PPS per capita, EU-27 = 100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie o dochodach i warunkach życia ludności pochodzących z bazy Eurostatu, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

W Polsce, w latach 2005-2012, spadek wartości wskaźnika mediany dochodów osób starszych (I) wyniósł 14 pkt. proc. i był największy spośród krajów UE-27. W Bułgarii wskaźnik ten obniżył się o 10 pkt. proc., a w Niemczech o 6 pkt. proc. Natomiast największy jego wzrost – o 15 pkt. proc. i więcej - zaobserwowano w Grecji, Irlandii, Hiszpanii Portugalii i Wielkiej Brytanii.

Sytuację dochodową emerytów można również rozpatrywać na podstawie wskaźnika zagrożenia ubóstwem. W Unii Europejskiej w 2012 r. w skrajnie niekorzystnej sytuacji dochodowej żyło ponad 14% gospodarstw emerytów. Względem 2005 r. nastąpiła znacząca poprawa w tym zakresie, gdyż wówczas zagrożonych ubóstwem była prawie 19% gospodarstw emerytów. Spadek zagrożenia ubóstwem odnotowano w 15 krajach, w tym

największy na Cyprze, w Irlandii, Hiszpanii, Grecji, Portugalii i Wielkiej Brytanii. Tylko w trzech krajach, tj. w Bułgarii, Szwecji i Polsce, zagrożenie ubóstwem gospodarstw domowych emerytów wzrosło odpowiednio o 10,2, 7,6 i 6,7 pkt. proc.

Tabela 2. Zagrożenie ubóstwem społecznym osób starszych

Table 2. The risk of poverty exclusion of older people

Wyszczególnienie	Stopa zagrożenia ubóstwem (w %)			Zmiana (w pkt. proc.) 2012-2005	Różnica w porównaniu z ludnością w wieku 18-64 (w pkt. proc. w 2012 r.)
	2005	2008	2012		
Unii Europejskiej (27)	18,8	18,9	14,4	-4,4	-3
Strefa euro (18)	19,1	18,1	14,1	-5,0	-3,6
Austria	14,3	15	15,1	0,8	0,9
Belgia	21,4	21,2	17,8	-3,6	3,4
Bułgaria	18	33,8	28,2	10,2	8,6
Chorwacja	29	31,2	26,5	-2,5	9
Cypr	50,3	46,3	29,3	-21	16,7
Czechy	5,3	7,4	6	0,7	-4,3
Dania	17,6	18,1	14,1	-3,5	1,2
Estonia	20,3	39	17,2	-3,1	-0,4
Finlandia	18,7	22,5	18,4	-0,3	6,3
Francja	16,4	11,9	9,4	-7	-5,7
Grecja	27,9	22,3	17,2	-10,7	-7,3
Hiszpania	28,8	26,9	14,8	-14	-8,9
Holandia	5,4	9,4	5,5	0,1	-5,4
Irlandia	32,8	21,1	12,2	-20,6	-4
Litwa	17	29,5	18,7	1,7	0,1
Luksemburg	7,8	5,4	6,1	-1,7	-10,4
Łotwa	21,1	52	13,9	-7,2	-6,5
Malta	23,3	24,3	17,3	-6	2,6
Niemcy	13,4	14,9	15	1,6	-1,4
Polska	7,3	11,7	14	6,7	-3,6
Portugalia	27,6	22,3	17,4	-10,2	-0,6
Rumunia	:	26	15,4	;	-8,7
Słowacja	7,1	9,9	7,8	0,7	-6,3
Słowenia	20,3	21,3	19,6	-0,7	7,2
Szwecja	10,1	15	17,7	7,6	4,4
Węgry	6,5	4,3	6	-0,5	-9,5
Wielka Brytania	24,8	27,3	16,1	-8,7	-0,2
Włochy	22,6	20,9	16,3	-6,3	-3,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie o dochodach i warunkach życia ludności pochodzących z bazy Eurostatu, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

Gospodarstwa domowe emerytów są w mniejszym stopniu zagrożone ubóstwem niż gospodarstwa osób w wieku produkcyjnym. W Unii Europejskiej w 2012 r. różnica między wartościami wskaźnika zagrożenia ubóstwem tych dwóch grup wyniosła 3,0 pkt. proc.

Szczególnie duża różnica na korzyść emerytów wystąpiła w Luksemburgu – 10,4 pkt. proc., na Węgrzech 9,5, w Hiszpanii 8,9, Rumunii 8,7 i Grecji 7,3%. Większy wskaźnik zagrożenia ubóstwem w gospodarstwach osób starszych niż w gospodarstwach w wieku produkcyjnym odnotowano w 10 krajach, w tym największe różnice wystąpiły na Cyprze (16,7 pkt. proc.) w Chorwacji (9,0), Bułgarii (8,6), Słowenii (7,2) i Finlandii (6,3).

Przewidywany udział emerytur w PKB w świetle prognoz demograficznych

Według Eurostatu, w Unii Europejskiej udział osób w wieku 65 lat i więcej w całkowitej populacji zwiększy się z 17% w 2010 r. do 30% w 2060 r. W Polsce proces ten będzie bardziej dynamiczny, a wspomniany udział wzrośnie o 21 pkt. proc. (z 13,5% w 2010 r. do 34,5% w 2060 r.).

Obecnie najstarszymi społeczeństwami w Unii Europejskiej są Niemcy (20,6% udział osób w wieku 65+), Włosi (20,2%), Grecy (18,9%), Szwedzi (18,1%) i Austriacy (18,1%). Natomiast w 2060 r. Polska będzie jednym z najstarszych społeczeństw europejskich. Większy niż w naszym kraju odsetek osób w wieku 65 lat i więcej będzie tylko na Łotwie (35,7%) i w Rumunii (34,8%).

W latach 2013-2060, we wszystkich państwach UE-28 wzrośnie wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi. W całej Wspólnocie zwiększy się on o 22,7 pkt. proc. i w 2060 na jedną osobę w wieku 65+ będą przypadać 2 osoby w wieku 15-64 lat. W 2013 r. najbardziej obciążone demograficznie były Włochy (gdzie wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi wyniósł 32,7%), Niemcy (31,3%), Grecja (30,9%), i Szwecja (29,9%). Polska wraz z Cyprem, Irlandią i Słowacją należały do krajów o najmniejszej wartości tego współczynnika. W 2060 r. sytuacja w naszym kraju ulegnie diametralnej zmianie i wskaźnik obciążenia wzrośnie do 60,1%. Bardziej niż w Polsce pod tym względem obciążone będą społeczeństwa w Grecji (61,1%), Portugalii (63,9%) i Słowacji (65,9%).

Według danych OECD⁵ w 2010 r. w krajach Unii Europejskiej głównym źródłem dochodów osób w wieku 65 lat i więcej były transfery publiczne – ich udział w całkowitych dochodach osób w wieku 65 lat i więcej wyniósł od 45% w Holandii do 86% na Węgrzech. Udział dochodów z pracy kształtował się na poziomie od 5,5% we Francji do 31% w Estonii, a z kapitału od 1% na Słowacji do 45% w Holandii. W Polsce dochody z emerytur stanowiły średnio 73,5%, z pracy 25,3% a z kapitału 1,2%.

W 2010 r. w Unii Europejskiej udział wypłacanych emerytur w systemie publicznym stanowił 10,2% wartości PKB. Wskaźnik ten był największy we Włoszech (14%), Austrii (12,7%), Portugalii (11,9%) i Grecji (11,6%), a najmniejszy w Irlandii (4,1%), na Łotwie (5,1%) i w Holandii (6,5%). W Polsce wyniósł on 10,8%.

Prognozy Komisji Europejskiej⁶, wskazują na wzrost udziału wypłacanych emerytur w relacji do PKB. W 2060 r. w Unii Europejskiej wyniesie on 12,5% i w porównaniu z 2010 r. zwiększy się o 2,3 pkt. proc. Wartość wskaźnika wzrośnie w 21 z 27 krajów UE, w tym najbardziej w Luksemburgu (o 15,3 pkt. proc.), Grecji (o 12,5), na Cyprze (o 10,8),

⁵ Pensions at a Glance 2013.

⁶ Ageing Report 2012.

w Słowenii (o 8,5), Rumunii (o 7,4) i Hiszpanii (o 6,2). Mimo wzrostu całkowitych środków przeznaczonych na emerytury przeciętne świadczenie w 2060 r. obniży się względem średniej płacy w UE o 19%.

Tabela 3. Udział emerytur w PKB i wskaźnik obciążenia demograficznego

Table 3. The share of pensions in GDP and the dependency ratio

Kraj	Udział emerytur do PKB (w %)				Wskaźnik zastępowalności (w %)			
	2010	2020	2030	2060	2013	2020	2030	2060
Unia Europejska (27)	10,2	10,5	11,4	12,5	27,5*	31,8*	39,0*	50,2*
Belgia	10,3	11,8	13,9	14,7	26,8	29,5	34,5	39,8
Bułgaria	9,1	8,4	8,6	11,3	28,5	33,5	38,9	58,8
Czechy	7,1	6,9	7,1	11,0	24,6	31,3	35,2	50,3
Dania	9,4	10,6	10,6	9,2	27,6	31,4	36,5	41,6
Niemcy	10,2	10,5	11,5	12,8	31,3	35,8	46,9	59,2
Estonia	6,4	5,9	5,6	4,9	27,2	32,4	39,6	54,9
Irlandia	4,1	4,6	5,4	8,6	18,6	23,2	30,3	36,0
Grecja	11,6	13,2	17,1	24,1	30,9	34,3	41,2	61,1
Hiszpania	8,9	9,5	10,8	15,1	26,3	30,4	39,6	53,7
Francja	13,5	13,6	14,2	14,0	27,5	32,7	39,1	42,9
Chorwacja	27,1	31,7	39,1	52,2
Włochy	14,0	14,1	14,8	13,6	32,7	34,9	40,8	53,1
Cypr	6,9	8,9	10,8	17,7	18,8	24,0	31,8	46,6
Łotwa	5,1	5,2	5,9	5,1	28,1	32,1	41,9	51,0
Litwa	6,5	6,9	8,2	11,4	27,2	31,8	47,3	46,2
Luksemburg	8,6	9,9	14,2	23,9	20,2	21,6	25,6	35,3
Węgry	11,3	11	11,0	13,8	25,1	30,5	34,4	52,4
Malta	8,3	9,3	9,3	13,4	25,1	32,7	40,5	50,7
Holandia	6,5	7,8	9,3	10,5	25,5	30,8	40,1	47,7
Austria	12,7	13	13,8	13,6	26,8	29,3	37,4	50,4
Polska	10,8	9,7	9,4	8,8	20,1	27,1	35,4	60,9
Portugalia	11,9	12,4	12,6	13,4	29,4	34,3	43,1	63,9
Rumunia	8,4	8,8	10,4	15,8	23,9	28,4	32,7	51,9
Słowenia	10,1	11,1	13,3	18,6	25,0	31,7	40,6	52,8
Słowacja	6,6	6,3	7,3	10,2	18,4	24,3	32,6	65,9
Finlandia	10,7	12,6	13,9	13,4	29,0	35,8	41,3	44,9
Szwecja	9,6	9,4	9,5	9,4	29,9	33,0	35,5	41,4
Wielka Brytania	6,7	6,9	7,6	9,3	26,4	29,5	34,9	42,7

* UE-28

Źródło Dane Komisji Europejskiej zawarte w raporcie Ageing Report 2012.

W Polsce natomiast udział wypłacanych w publicznym systemie emerytur w stosunku do PKB zmniejszy się o 2,0 pkt. proc. Podobna tendencja jak w Polsce wystąpi jeszcze tylko w 4 krajach unijnych, tj. w Estonii, Włoszech, Danii i Szwecji. W Polsce zjawisko to można w pewien sposób wyjaśnić zmianą systemu emerytalnego, gdyż wspomniany wskaźnik uwzględnia tylko emerytury wypłacane w systemie publicznym. Jednak nawet uwzględniając emerytury wypłacane w II i III filarze, sytuacja emerytów ulegnie pogorszeniu. Przewiduje się,

że wskaźnik relacji średniej emerytury do średniej płacy w gospodarce zmniejszy się w Polsce z 47% w 2010 r. do 22% w 2060 r. [Ageing Report, 2012].

Podsumowanie i wnioski

Jak wskazują wyniki powyższej analizy, w latach 2005-2012 sytuacja dochodowa gospodarstw domowych osób w wieku 65 lat i więcej w Unii Europejskiej uległa poprawie. Mediana dochodów ekwiwalentnych tej grupy wzrosła o 26,7%. Zmniejszyły się dysproporcje w dochodach - wskaźnik mediany dochodów osób starszych w stosunku do osób w wieku 18-64 lata wzrósł w analizowanym okresie o 5 pkt. proc. Nadal jednak dochody emerytów były o 9% niższe niż dochody osób w wieku produkcyjnym. Stopa zagrożenia ubóstwem osób starszych zmniejszyła się z 25,5% w 2005 r. do 19,2% w 2012 r. i kształtowała się na niższym poziomie niż w gospodarstwach w wieku produkcyjnym (o 6,1 pkt. proc.).

W Polsce, w latach 2005-2012, dochody emerytów mierzone standardem siły nabywczej PPS wzrosły bardziej niż w Unii Europejskiej i w 2012 r. ukształtował się na poziomie 58,2% średniej unijnej, jednak w relacji do osób w wieku produkcyjnym w Polsce uległy pogorszeniu (podczas gdy w większości krajów UE wystąpiły odwrotne tendencje).

Przewiduje się, że w Unii Europejskiej do 2060 nastąpi wzrost udziału emerytur wypłacanych w systemie publicznym w PKB. Będzie to głównie wynikiem zwiększenia się liczebności tej populacji, gdyż relacja średniego świadczenia emerytalnego wypłacanego w systemie publicznym do średniej płacy w gospodarce obniży się o 19%. W znaczącym stopniu wzrosnie także wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi. W 2060 r. na jedną osobę w wieku 65 lat i więcej będą przypadały zaledwie 2 osoby w wieku 18-64 lata (w 2013 r. prawie 4). Może to prowadzić do pogorszenia sytuacji dochodowej osób w wieku emerytalnym.

Zmiany demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństw europejskich będą miały wiele skutków ekonomicznych [Morrow and Roeger 2012]:

- zwiększy się presja na wydatki publiczne związane z osobami starszymi,
- spadnie stopa oszczędności,
- nastąpią zmiany na rynku pracy – spadek liczby osób pracujących, wzrost wieku emerytalnego,
- może obniżyć się tempo wzrostu gospodarczego w związku z mniejszymi inwestycjami w sektorze gospodarstw domowych.

Zjawiska te wystąpią także w Polsce. Przewidywane silniejsze niż w UE procesy starzenia się społeczeństwa polskiego (w 2060 r. Polska będzie jednym z najstarszych społeczeństw europejskich) będą prawdopodobnie prowadzić do pogorszenia sytuacji dochodowej polskich emerytów.

Literatura

- Dąbrowska A., Janoś-Kresło M., Słaby T., Witek J. [2013]: Niedobory konsumpcji w polskich gospodarstwach domowych, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Eurofound [2012]: Income from work after retirement in the EU, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- European Commission [2012]: Pension Adequacy in the European Union 2010-2050.

- European Commission [2012]: The 2012 Ageing Report, Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States (2010-2060) European Economy 2/2012.
- Falkingham, J., Hills, J. [1995]: The Dynamic of Welfare: The Welfare State and the Life Cycle, Hemel Hempstead., Prentice Hall, Harvester Wheatsheaf.
- Fisher J. A., Wisconsin M. [1952]: Income Spending, and Saving Patterns of Consumer Units in Different Age Groups in Studies in Income and Wealth, Volume 15.
- GUS [2014]: Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2012).
- Kolasa A. [2012]: Life cycle income and consumption patterns in transition ,WORKING PAPER No. 133 NATIONAL BANK OF POLAND, Warsaw.
- Morrow K. Mc., Roeger W. [1999]: The economic consequences of ageing population (a comparison of the EU, US and Japan). Economic Papers. no. 138, European Economy.
- OECD [2013]: Income of older people, in Pension at a Glance 2013: OECD and G20 Indicators, OECD Publishig.
- Panek T., Zwierzchowski J. [2012]: Porównawcza analiza sfery ubóstwa w krajach UE w ujęciu regionalnym, Zeszyty naukowe nr 35, Instytut Statystyki i Demografii SGH, Warszawa.
- Rigg J., Sefton T. [2004]: Income Dynamics and the Life Cycle, CASE paper 81, Centre for Analysis of Social Exclusion London School of Economics, London.